

केवल अभ्यास हेतु नमूना प्रश्न पत्र
हाईस्कूल परीक्षा- 2026
विषय- संस्कृत

Total Question	Total Printed Pages	Time	Maximum Marks
23	05	घण्टात्रयम्	पूर्णाङ्कः - 75

- निर्देशाः - 1. सर्वे प्रश्नाः समाधेयाः।
 2. प्रश्नानां सम्मुखे अङ्काः प्रदत्ताः।
 3. सर्वेषां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायां देयानि।
 4. प्रश्नक्रमांक- 01 तः 05 पर्यन्तम् 30 वस्तुनिष्ठप्रश्नाः सन्ति। प्रत्येकप्रश्नाय अङ्कमेकं (01) निर्धारितम्।
 5. प्रश्नक्रमांक- 06 तः 17 पर्यन्तम् 12 प्रश्नाः सन्ति। प्रत्येकप्रश्नाय अङ्कद्वयं (02) निर्धारितम्।
 6. प्रश्नक्रमांक- 18 तः 20 पर्यन्तम् 03 प्रश्नाः सन्ति। प्रत्येकप्रश्नाय अङ्कत्रयं (03) निर्धारितम्।
 7. प्रश्नक्रमांक- 21 तः 23 पर्यन्तम् 03 प्रश्नाः सन्ति। प्रत्येकप्रश्नाय अङ्कचतुष्टयं (04) निर्धारितम्।

1. उचितविकल्पं चित्वा लिखत - 1 × 6 = 6

- I “बालकः” इत्यस्मिन् पदे वचनम् अस्ति -
 (अ) एकवचनम् (ब) द्विवचनम्
 (स) बहुवचनम् (द) अन्यवचनम्।
- II “लताम्” इत्यस्मिन् पदे विभक्तिः अस्ति -
 (अ) प्रथमा (ब) द्वितीया
 (स) चतुर्थी (द) षष्ठी।
- III “कवि” शब्दस्य सप्तमी विभक्तेः रूपम् अस्ति -
 (अ) कविम् (ब) कविभिः
 (स) कविषु (द) कवेः।
- IV “राज्ञः” पदे कः विभक्तिः अस्ति -
 (अ) षष्ठी (ब) पञ्चमी
 (स) तृतीया (द) चतुर्थी।
- V अधोलिखितेषु शब्देषु अव्ययं पदं नास्ति -
 (अ) अत्र (ब) यत्र
 (स) सर्वत्र (द) पत्र
- VI “सदाचारः एव परमो धर्मः” । अस्मिन् वाक्ये अव्ययम् अस्ति -
 (अ) परमो (ब) धर्मः
 (स) एव (द) सदाचारः।

2. शुद्धवाक्यानां समक्षम् “आम्” अशुद्धवाक्यानां समक्षं “न” इति लिखत - 1 × 6 = 6

- I “पठिष्यति” इत्यस्मिन् पदे लट्लकारः अस्ति।
 II “पिबानि” इत्यस्मिन् पदे उत्तमपुरुषः अस्ति।
 III “गच्छति” इत्यस्मिन् पदे एकवचनम् अस्ति।
 IV “निरपराधः” इत्यस्मिन् पदे निस् उपसर्गः अस्ति।
 V “संस्कृतः” इत्यस्मिन् पदे सम् उपसर्गः अस्ति।
 VI “अभवत्” इत्यस्मिन् पदे लोट्लकारः अस्ति।

3. युगमेलनं कुरुत - 1 × 6 = 6
(अ)	(ब)
1. प्रतिगृहम्	(I) विसर्गसन्धिः
2. पीताम्बरः	(II) दीर्घसन्धिः
3. पदातिरेव	(III) अव्ययीभावसमासः
4. भोजनान्ते	(IV) बहुब्रीहिसमासः
5. पितरौ	(V) नोत्थितः
6. न+उत्थितः	(VI) द्वन्द्वसमासः
4. एकपदेन उत्तरं लिखत - 1 × 6 = 6
- I अतिथिः केन प्रबुद्धः ?
 - II अहं कस्मै जीवनं कामये ?
 - III मनुष्याणां महान् रिपुः कः ?
 - IV “खादितुम्” इत्यस्मिन् पदे कः प्रत्ययः अस्ति ?
 - V “गतः” इत्यस्मिन् पदे कः प्रत्ययः अस्ति ?
 - VI “गुणवान्” इत्यस्मिन् पदे कः प्रत्ययः अस्ति ?
5. प्रदत्तैः शब्दैः रिक्तस्थानानि पूरयत - 1 × 6 = 6
- (स्पर्शः , जलम् , दुर्वहम् , पुरा , भार्या , दुर्बले)
- I “सलिलम्” इत्यस्य पदस्य पर्यायः भवति ।
 - II “सुकरम्” इत्यस्य पदस्य विलोमपदं भवति ।
 - III “अधुना” इत्यस्य पदस्य विलोमपदं भवति ।
 - IV “हृदयग्राही स्पर्शः” इत्यस्मिन् पदयोः विशेष्यपदम् अस्ति ।
 - V “दुर्बले सुते” इत्यस्मिन् पदयोः विशेषणपदम् अस्ति ।
 - VI “पत्नी” इत्यस्य पदस्य पर्यायः भवति ।
- (प्रश्न क्रमांक 6 तः 10 पर्यन्तं प्रश्नानाम् उत्तराणि पूर्णवाक्येन लिखत -)
6. कविः कुत्र सञ्चरणं कर्तुम् इच्छति ? 2
- अथवा
- अन्ते प्रकृतिमाता प्रविश्य सर्वप्रथमं किं वदति ?
7. व्याघ्रः किं विचार्य पलायितः ? 2
- अथवा
- रामः लवकुशौकुत्र उपवेशयितुम् कथयति ?
8. जननी कीदृशी भवति ? 2
- अथवा
- वृष्टिभिः वसुधां के आर्द्रयन्ति ?
9. समग्रं विश्वं कैः आतङ्कितः दृश्यते ? 2
- अथवा
- नराणां प्रथमः शत्रुः कः ?

10. निर्धनः जनः कथं वित्तम् उपार्जितवान् ? 2
 अथवा
 प्राणेभ्योऽपि कः रक्षणीयः ?
11. प्रश्नपत्रे समागतान् श्लोकान् विहाय स्वपाठ्य पुस्तकस्य एकं सुभाषितं लिखत । 2
12. अधोलिखितानि वाक्यानि घटनाक्रमानुसारेण लिखत - 1/2 × 4=2
 (क) जम्बुककृतोत्साहः व्याघ्रः पुनः काननम् आगच्छत् ।
 (ख) रे रे धूर्त त्वया मह्यं पुरा व्याघ्रत्रयं दत्तम् ।
 (ग) मार्गे सा एकं व्याघ्रं अपश्यत् ।
 (घ) बुद्धिमती चपेटया पुत्रौ प्रहृतवती ।
13. रेखाङ्कितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत - (कौ द्वौ) 1 × 2=2
 (क) त्वं मानुषात् विभेषि।
 (ख) मयूरस्य नृत्यं प्रकृतेः आराधना।
 (ग) धेनूनाम् माता सुरभिः आसीत् ।
14. अधोलिखितानि वाक्यानि कः कं प्रति कथयति - (कौ द्वौ) 1 × 2=2
 कः कं प्रति
 (क) अहं वनराजः, किं भयं न जायते ?
 (ख) भवान् कुतः भयात् पलायितः ?
 (ग) यतः मम नृत्यं तु प्रकृतेः आराधना ।
15. अधोलिखितेषु अशुद्धकारकवाक्यानां शुद्धिः करणीयाः - (कौ द्वौ) 1 × 2=2
 (क) गुरू नमः ।
 (ख) सः मोदकं खादसि ।
 (ग) सैनिकः अश्वेन पतति ।
16. रिक्तस्थानानि पूरयत - (केऽपि चत्वारः) 1/2 × 4=2
 (क) उलूकः पदनिलिप्तः चासीत् ।
 (ख) तत्र राजसिंहः नाम वसति स्म ।
 (ग) संपत्तौ च च महतामेकरूपता ।
 (घ) अत्र दुर्वहम् अस्ति ।
 (ङ) गुणी जानाति ।
17. वाच्यपरिवर्तनं कुरुत - (कौ द्वौ) 1 × 2=2
 (क) कः छायां निवारयति । (कर्मवाच्ये)
 (ख) तेन एव वह्निना शरीरं दह्यते । (कर्तृवाच्ये)
 (ग) बालकः पुस्तकं पठति । (कर्मवाच्ये)
18. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत - 3
 “भो वासव! पुत्रस्य दैन्यं दृष्ट्वा अहं रोदिमि । सः दीन इति जानन्नपि कृषकः तं बहुधा पीडयति। सः कृच्छ्रेण भारमुद्धहति। इतरमिव धुरं वोढुं सः न शक्नोति। एतत् भवान् पश्यति न?” इति प्रत्यवोचत्।
 “भद्रे! नूनम्। सहस्त्राधिकेषु पुत्रेषु सत्स्वपि तव अस्मिन्नेव एतादृशं वात्सल्यं कथम्?” इति इन्द्रेण पृष्टा सुरभिः प्रत्यवोचत्।

प्रश्नाः -

- (क) कस्य दैन्यं दृष्ट्वा सुरभिः रोदिति ?
- (ख) कति पुत्रेषु सत्स्वपि तव अस्मिन् प्रीतिः अस्ति ?
- (ग) सः किं वोढुं न शक्नोति ?

अथवा

ज्वालामुखपर्वतानां विस्फोटैरपि भूकम्पो जायते इति कथयन्ति भूकम्पविशेषज्ञाः। पृथिव्याः गर्भे विद्यमानोऽग्निः यदा खनिजमृत्तिकाशिलादिसञ्चयं क्वथयति तदा तत्सर्वमेव लावारसताम् उपेत्य दुर्वारगत्या धरां पर्वतं वा विदार्य बहिर्निष्कामति। धूमभस्मावृतं जायते तदा गगनम्।

प्रश्नाः -

- (क) केषां विस्फोटैरपि भूकम्पो जायते ?
- (ख) कस्याः गर्भे अग्निः विद्यमानः ?
- (ग) तदा गगनं कीदृशं जायते ?

19. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

3

रे रे चातक! सावधानमनसा मित्र! क्षणं श्रूयतां-
मम्भोदा बहवो भवन्ति गगने सर्वेऽपि नैतादृशाः।
केचिद् वृष्टिभिरार्द्रयन्ति वसुधां गर्जन्ति केचिद् वृथा,
यं यं पश्यसि तस्य तस्य पुरतो मा ब्रूहि दीनं वचः ॥

प्रश्नाः -

- (क) सर्वेऽपि कुत्र नैतादृशाः ?
- (ख) कां केचिद् वृष्टिभिरार्द्रयन्ति ?
- (ग) गगने बहवः के सन्ति ?

अथवा

पिता यच्छति पुत्राय बाल्ये विद्याधनं महत् ।
पिताऽस्य किं तपस्तेपे इत्युक्तिस्तत्कृतज्ञता ॥

प्रश्नाः -

- (क) पिता पुत्राय बाल्ये किं यच्छति ?
- (ख) पिताऽस्य किं तपस्तेपे इत्युक्तिः का ?
- (ग) पिता कस्मै बाल्ये विद्याधनं यच्छति ?

20. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

3

पिकः - (उपहसन्) कथं त्वं योग्यः वनराजः भवितुं, यत्र तत्र का-का इति कर्कशध्वनिना वातावरणमाकुलीकरोषि। न रूपम्, न ध्वनिरस्ति। कृष्णवर्णम् मेध्यामेध्यभक्षकं त्वां कथं वनराजं मन्यामहे वयम् ?

काकः - अरे! अरे! किं जल्पसि ? यदि अहं कृष्णवर्णः तर्हि त्वं किं गौराङ्गः ? अपि च विस्मर्यते किं यत् मम सत्यप्रियता तु जनानां कृते उदाहरणस्वरूपा - "अनृतं वदसि चेत् काकः दशेत्" - इति प्रकारेण। अस्माकं परिश्रमः ऐक्यं च विश्वप्रथितम्। अपि च काकचेष्टः विद्यार्थी एव आदर्शच्छात्रः मन्यते।

पिकः - अलम् अलम् अतिविकल्पनेन। किं विस्मर्यते यत्-
काकः कृष्णः पिकः कृष्णः को भेदः पिककाकयोः।
वसन्तसमये प्राप्ते काकः काकः पिकः पिकः ॥

प्रश्नाः -

- (क) कदा काकः काकः पिकः पिकः ?
- (ख) न रूपम् न ध्वनिरस्ति इति कः कथयति ?
- (ग) काकचेष्टः विद्यार्थी कीदृशः छात्रः मन्यते ?
अथवा

विदूषकः - इत इत आर्यो!

कुशलवौ - (रामम् उपसृत्य प्रणम्य च) अपि कुशलं महाराजस्य ?

रामः - युष्मद्दर्शनात् कुशलमिव। भवतोः किं वयमत्र कुशलप्रश्नस्य भाजनम् एव, न पुनरतिथिजनसमुचितस्य कण्ठाश्लेषस्य (परिष्वज्य) अहो हृदयग्राही स्पर्शः।

उभौ - राजासनं खल्वेतत्, न युक्तमध्यासितुम्।

रामः - सव्यवधानं न चारित्रलोपाय। तस्मादङ्ग - व्यवहितमध्यास्यतां सिंहासनम्।

प्रश्नाः -

- (क) कुशलवौ कम् उपसृत्य प्रणमतः ?
- (ख) तस्मादङ्ग - व्यवहितमध्यास्यतां कुत्र ?
- (ग) किं चरित्रलोपाम न भवति ?

21. अधोलिखितम् अपठितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत- (कोऽपि चत्वारः) 4

जननी जन्मभूमिश्च स्वर्गादपि गरीयसी। जन्मभूमि स्वर्गात् उत्कृष्टतरः अस्ति। वैदिक ऋषिः कथयति- माता भूमिः पुत्रोऽयं पृथिव्या। अतः अस्माभिः स्वार्थं परित्यज्य देशस्य देशवासिना च सेवा सततं करणीया। वयं राष्ट्रभावां, राष्ट्रीयचरित्रं, त्यागभावानां, विना राष्ट्रस्य संरक्षणं कर्तुं न पारयामः।

प्रश्नाः -

- (क) कस्मात् जननी जन्मभूमिश्च गरीयसी ?
- (ख) केषां विना राष्ट्रस्य संरक्षणं कर्तुं न पारयामः ?
- (ग) माता भूमिः इति कः कथयति ?
- (घ) जन्मभूमि कस्मात् उत्कृष्टतरः अस्ति ?
- (ङ) अस्माभिः किं परित्यज्य देशस्य सेवा सततं करणीया ?

22. स्वभगिन्याः विवाहे आमन्त्रयितुं स्वमित्रं प्रति पत्रं लिखत । 4

अथवा

स्वप्राचार्यस्य कृते शुल्कमुक्त्यर्थम् एकं प्रार्थनापत्रं लिखत ।

23. अधोलिखितेषु एकं विषयं स्वीकृत्य शतशब्देषु निबन्धं लिखत - 4

- (क) मम प्रिय कविः ,
- (ख) आचारः परमो धर्मः ,
- (ग) प्रिय मे भारतम् ,
- (घ) अस्माकं प्राचीनतमा भाषा ।

—XXX—